

BOJTOR IVÁN

Visszatérők

Szia! Elárulom neked, még azt sem tudom, hogyan kezdjek bele ebbe a történetbe. Azt sem döntöttem el, hogy a narrátor hányadik személyben mondja majd el mindazt, amit ebből az egészből inkább csak megsejteni, megérezni lehet, mint megérteni. Ha egyszer elkészül, akkor majd talán egy kicsit hasonló lesz, mint Nagy Szulejmán ágyúinak esete. Hallottál róla? Mohácsnál a törökök ugyanazokkal az ágyúkkal lőtték halomra a magyar sereget, amelyekkel több száz év múlva Bonaparte Napóleon hadait állították meg Jaffánál, Palesztinában. Érezzük, hogy lehet még mögötte valami titok, de nem tudjuk megfogalmazni, hogy micsoda.

De ez az írás most nem tárgyról szólna, hanem emberekről.

Bárcsak ne olvastam volna el Juan Raminez (professzor?) legújabb könyvét, akkor most nem keresgélnek kényszeresen az általa sugallt magyarázatok között.

Julio Cortázar írt hasonló novellákat amelyekben az időben vagy a térben egymástól távol lévő szereplők tudata felcserélődött, vagy Lovecraft, akinek hősei egy másik világ entitásának testében riadtak fel. No de azok novellák voltak!

Tele van a fejem Raminez hülyeségeivel: a miénkkel párhuzamos világokkal, és azok lehetséges (vagy valószerűtlen) történelmével.

Az általa vizionált sok-sok világ közül némelyikben állítólag pontosan úgy történik minden, mind itt. Ez az ő megfellebbezhetetlen állítása szerint, a lehetséges világok végtelen számából adódik. (Matematikailag helyes lenne, de szerintem, ez akkor is csak egy kényszeres képzelgés!) Azt persze nem magyarázza meg, hogy miért éppen a mi világunkat tekinti etalonnak. (Mi más lenne ez, mint valamiféle evilági sovinizmus?) Egyébként is zavaros elméletére azzal teszi fel a koronát, amikor 254. oldalon kijelenti, hogy „A világok történelme, az egyes világok történelmének az eredője”.

Ne! Ne kérdezd meg tőlem, hogy ezt miképpen lehet értelmezni! (Mondjam másképpen? Rendben! Szerintem: ez egy baromság!)

Talán az egyetlen állítása amit, ha fenntartásokkal is, de elfogadok az, hogy „Az egyik világból a másikba a köztük lévő falon(?) átszivároghatnak információk”.

Úgy döntöttem, nem lesz itt semmiféle narrátor. Azt hiszem nekem úgy lesz a legegyszerűbb dolgom, ha eléd szórok minden információt, amit összegyűjtöttem, te meg válogassad, rakosgassad azokat kedved szerint, ha találsz benne valamit, akkor jó, ha meg nem, hát akkor az a te bajod.

Tessék!

Feleki László: Napoleon¹ „a csodálatos kaland”

1815. február 25-ről 26-ra virradó éjszaka (egyes források szerint 26-án reggel) Napoleon császár magához hívatta Elba vezető közéleti személyiségeit, s rövid beszédben közölte velük, hogy elhagyja Elba szigetét, bár azt nem mondta meg, hogy hova készül.

Majd:

Aztán a császár felszállt az Inconstantra, s este nyolc óra tájban elindult a kis hajóraj...

Francesco Antommarchi, aki később Napóleon holttestét Szent Ilonán, egy biliárdasztalon felboncolta, jegyezte le a császárnak azt az álmát, melyet az Inconstant kétárbocos fedélzetén töltött első éjszakán látott.

Furcsa volt. Alig emlékszem rá. Egy rémisztő szerkezetben repültem a magasban. Nem. Nem olyan volt, mint amikor az ember szétárja a karjait, és csak úgy egyszerűen repül álmában. Túlságosan valószínűnek tűnt az egész. Nem szívesen ismerem be, de félttem. Szédültem. Mellettem egy ismeretlen, csodaszép asszony ült, láttam rajta, hogy ő is fél, mire kényszeredetten rámosolyogtam. Mondott valamit olaszul, de nem jut az eszembe, hogy mit. Úgy emlékszem, hogy azon a valamin előttem többen is ültek. Németül karattyoltak. De innen-től már nagyon homályos az egész. Annyi még rémlik, hogy onnan a magasból megláttam egy folyót, és nem tudom, hogy miért, de biztosan tudtam, hogy az a Duna. Akkor eszembe jutott, hogy hol is vagyok, és felriadtam.

V. Fodor Zsuzsa: IV. Károly király visszatérési kísérletei

Károly és Zita Hartensteinből Zürichbe autón érkezett Ledochowsky császári és királyi kamarás társaságában. A Zürich melletti dübendorfi repülőtéren Boroviczény Aladár követségi tanácsos már várta az uralkodópárt, akik helyet foglaltak a holland tulajdonban lévő Ad astra társaság Juncker F-13 típusú gépében. Velük tartott még Alexay és Fekete főhadnagy, a gépet a bajor származású pilóta, Zimmermann vezette. Az indulás 12 óra 14 perckor történt és délután 4 óra 2 perckor már leereszkedett a gép a Sopron megyei Dénesfa határában, öt kilométerre Cziráky gróf kastélyától.

Zsámboky Pál, IV. Károly udvari papja naplóbejegyzésében idézi a király visszaemlékezését repülőútjáról.

Elaludtam volna? Megnéztem az órát: 2 óra három perc volt. Alig egy perc telhetett el azóta, hogy előzőleg megnéztem. Az a zavaros álom mégis elképesztően hosszúnak tűnt. Szürke katonaköpeny volt rajtam, a kezemben pedig valamiféle nevetséges háromszögletű kalapot szorongattam. Aztán va-

¹ A szerző a Magyar Tudományos Akadémia Helyesírási szabályzatában leírtak ellenére mindvégig ragaszkodott a név ekképpen való írásához (szerintem okkal!).

lamiért Napóleon jutott az eszembe, talán azért mert előző nap az ő visszatérésének története járt a fejemben. Mondom: zavaros volt.

Napóleon miután megszökött elbai száműzetéséből 1815. március 1-jén Cannes közelében partra szállt 1100 emberével.

A. Z. Manfred: Napóleon

Erőltetett menetben – húsz óra alatt ötvenöt kilométert megtéve – a maroknyi csapat ösvényeken vonult észak felé. Bonaparte a legnehezebb utat választotta: az alpesi előhegységen haladt át. Akkor már elhatározta, hogy sikert ér el, egyetlen puskalövés nélkül meghódítja Franciaországot. Nem hadakozhat a franciák ellen, még ha fehér lobogó alatt vonulnak is; az elveszett trónhoz vezető útnak vértelennek kell lennie. Parancsot adott ki csapata minden tagjának, hogy ne nyisson tüzet, ne nyúljon fegyverhez semmiféle körülmények között sem.

Az ellene küldött Miollis tábornok csapatait azzal játszotta ki, hogy gyorsabb volt náluk – ha kellett, a szűk ösvényeken az egész seregével libasorban haladt –, és eléjük került. A Napóleonról szóló hírek többnapos késéssel érkeztek Párizsba.

Maurice Genet emlékiratai. Lyon, 1851. (Fordította: Nagy Ilona)

Ki ne emlékezne a Moniteur szánalmas szalagcímeire?

Március 9.: A szörnyeteg megszökött száműzetésének helyéről.

Március 10.: A korzikai emberevő partra szállt a Juan-öbölben.

Március 11.: A tigris felbukkant Gapban. Minden oldalról csapatok érkeznek, hogy megállítsák az előrenyomulását. Véget ér szánalmas kalandja, és arra kényszerül majd, hogy a hegyekben bujkáljon.

Március 12.: A szörny eljutott Grenoble-ig.

Március 13.: A zsarnok most Lyonnál tart. Ahol megjelenik, rettegés lesz úrrá az embereken.

Március 18.: A trónbitorló megkísérli, hogy 60 órás meneteléssel elérje a fővárost.

Március 19.: Bonaparte erőltetett menetben halad, de lehetetlen elérnie Párizst.

Március 20.: Napóleon holnap érkezik Párizs falai alá.

Március 21.: Napóleon császár Fontainebleau-nál áll.

Március 22.: Tegnap este Ő császári felsége I. Napóleon hivatalosan is beköltözött a Tuileriákba.

De most nem a laptulajdonosaink, szerkesztőink, és újságíróink „bátor kiállásáról” akarok írni, hanem egy az újsággal kapcsolatos furcsa családi történetről, amelyben a dátumok, és címek is jelentőséget kaptak.

Március 19-én két unokaöcsémvel Gabin-nel és Jules-lel felkerestük köztudottan bonapartistaézelmű nagybátyámat. Megdöbbenéssel hallgatta híreinket.

Határozottan állította, hogy 13-án, azt olvasta a Moniteurban, hogy Miollis elfogta Napóleont, átadták az angoloknak, akik a Bellerophon hajóra kísérték, és, hogy a három nappal későbbi szám szerint, a hajó ismeretlen úti céllal már el is hagyta a kikötőt. Miután kinevettük, nagybátyánk lázas keresésbe kezdett, de hiába forgatta fel az egész lakást, és faggatta a személyzetet órákon át, azokat a lapszámokat nem találta meg. Mi hárman eközben csak nevetgélünk. Azt hiszem az öreg tapintatlan viselkedésünk miatt nagyon megsértődött ránk. Elképesztő, szinte hihetetlen véletlen, hogy a Császár később tényleg egy Bellerophon nevű angol hajón hagyta el országunkat.

IV. Károly 1921. október 20-án repülőgéppel tért vissza Magyarországra, feleségével, Cirákra-Dénesfára.

Fogarassy László: Maderspach Viktor felkelőparancsnok emlékiratai III. rész

A 48-as laktanyába visszatérve, Lehár tábornokhoz siettem parancsátvétellel végett. Ófelségének két saját kezűleg írt és címzett levelét adta át nekem, melyek Győr város parancsnokló tábornokának és Bozó ezredesnek szoltak. Felszólítás volt benne, hogy a csapatok vonuljanak a pályaudvarhoz és ott, az átutazó király előtt tegyék le a hűségesküit. A királyi és az azt kísérő csapatvonatokat megelőzve utazzam a kora reggeli gyorsvonattal Győrbe. Csak öt megbízható tisztet vigyek magammal és húsz vadászt, akik a vasúti átjárót és a pályaudvart fogják megszállni. Ugyanazzal a vonattal utazik Karner kapitány néhány tiszt kíséretében, kik az enyémmel azonos megbízatással fognak eljárni Komáromban. Polgári közönséget egyáltalában nem szabad ezen vonatra felvenni. Az egyedüli kivétel Saly hírlapíró, kinek meg volt engedve a Budapestre való utazás.

A vagonírozás lassan (nézetem szerint túlságosan lassan) haladt. A vonatok összeállításával megbízott Asbóth alezredes a répaidény miatt beállott kocsihiány folytán nem tudott feladatával gyorsabban megbirkózni. Másnap, azaz szombaton reggel előtt, alig lehet elindulni. A kiadott intézkedések értelmében legelől fog haladni a Bohéza kapitány századát szállító vonat, melyet azután egymásután követnek az udvari vonat, az V. század vonata és a többiek. A legvégén haladt volna a szombathelyi tüzérség, mely szintén hozzánk csatlakozott. A derék Renner ezredes csapataival visszamaradt, hogy az általunk kiürített területeken a rendet ezentúl a király nevében tartsa fenn.

Boroviczeny Aladárné barátnőjének, Cziráky Józsefné grófnénak írt leveléből

Miután Aladár visszatért a kabinunkba, elképedve mesélte, hogy Ófelsége Lehár ezredesnek arra a kérdésére, hogy vajon a francia kormánynak mi lesz az álláspontja, azt válaszolta, hogy a franciák velünk vannak, ha kormány

nem is, a francia hadsereg, és a francia nép: igen. Még Aladár sem értette, hogy ez mit is jelenthet. Nem is tudom, talán ő értett félre valamit.

Horváth Angelus: A király visszatér(ne): második felvonás

Cnobloch budapesti osztrák követ október 25-én így foglalta össze értesüléseit a király táborán belüli helyzetről és a váratlanul gyors vereség okairól: „*A kormány csapatainak gyors sikere és a király meglehetősen tarka összetételű alakulatainak teljes demoralizálódása azzal magyarázható, hogy a csapatok tagjait hamis híresztelésekkel bírták rá, hogy Budapest felé vonuljanak. Részben elhitették velük, hogy csupán díszkíséretet kell adniuk a királynak, akit fényes fogadtatás vár a fővárosban, más részüket azzal vezették félre, hogy Budapesten kitört a kommunista forradalom és annak leverésében kell részt venniük. A győri és komáromi garnizonok katonáit azzal az állítással sikerült megnyerniük, hogy a kormányzó is letette a hűségüket a királynak. Amikor azonban meggyőződtek a valódi helyzetről, a kormány mellé álltak és ezek a csapatok voltak azok, amelyek elvágták a király visszavonulási útját és ezzel csapatainak teljes széthullását előidézték.*”

Október 23-án Budaörsnél ütköztek meg a királyhű erők a kormányhoz hű csapatokkal, akiknek döntő többségét a Budapesten mozgósított egyetemi zászlóaljok adták. Az egyetemisták nagy része úgy tudta, hogy a királyt cseh csapatok kísérik. Rövid tűzpárbaj után a kormánycsapatok körülfogták a király katonáit, és azok megadták magukat.

Musée des familles – Lectures du Soir folyóirat, 1835

1822 májusában, Grenoble-ban egy kocsmai verekedés vélhetőleg elmebeteg áldozata, a tanúk szerint azt állította, hogy ott volt, amikor Napóleon csapatait, akik XVIII. Lajos királyt akarták elűzni, Miollis tábornok vezénylete alatt megállították, és a császárt elfogták. De később hiába tette hozzá, hogy most már tudja, hogy félreértés volt az egész, mert nekik azt mondták, hogy az angolok támadtak megint Franciaországra, és ők akarják visszahelyezni Bonapartét a trónra, mert egy az elmondottakon feldühödött részeg vendég hátulról boroskancsóval fejbe vágta.

Andrássy Gyuláné, grófné: A királyné kíséretében. Soprontól Tihanyig.

„Az ellenszegülő sereg Gömbös által toborzott egyetemi ifjakkól áll, akiket Horthy személyesen buzdított és tüzelt. Egy részüket felhívatta a Várba, másokat maga keresett fel a műegyetemnél és a kaszárnyákban, és beszédeket intézett hozzájuk. »Mentsétek meg a hazát a végpusztulástól!» stb... Félrevezették a diákokat azzal, hogy egy részükkel elhitették, hogy a király osztrák és cseh katonákkal jön Budapest ellen, másokkal pedig műijedelemmel, hogy a csehek betörték Komáromnál és ezeket kell kiverniük. Ez a szánalmas félrevezetett ifjúság oly elszántsággal és dilettáns könnyelműséggel támadta meg

Budaörsnél az egyik szerelvényt és oly heves tűz alá vette, hogy a tiszt elbeszélése szerint kénytelenek voltak közvetlen közletről gépfegyverekkel közibük löni. »Mint a tekebábok, úgy hullottak jobbra-balra«

„Száz nap”

Napóleon március 20-án érkezett meg Párizsba, az oldalára állt katonaság kíséretében. A császár waterlooi vereségét követően, XVIII. Lajos király július 8-án visszatért Párizsba. A történészek ezt a március 20. és július 8. közötti időszakot nevezték el Cent-Jours-nak, azaz Száz napnak, száznapos uralkodásnak. A másodsor is lemondott császár július 15-én, önként (lényegében fogolyként) szállt fel a HMS Bellerophon brit hadihajó fedélzetére, hogy Angliába vigyék. Plymouth kikötőjében azonban nem engedték partra szállni, és rövidesen újra kihajóztak vele tengerre, ahol Napóleont átszállították a Northumberland hajóra, és Szent Ilona szigetére vitték.

„Száz óra”

Károly király alig száz óráig remélhette, hogy visszatérése sikerrel jár. November 1-jén hagyta el végleg Magyarországot, amikor feleségével együtt a brit HMS Glowworm monitorral a Dunán, majd a HMS Cardiff könnyűcirkálóval a Földközi-tengeren át Madeira szigetére szállították. 1921. november 19-én érkeztek oda.

Adam Wilson: Hajók és rejtélyek

A HMS Cardiff egy könnyűcirkáló volt, öt darab 152 mm-es löveggel, nyolc torpedóvető csővel, és két légvédelmi ágyúval. 1917-ben bocsátottak vízre, 1946-ban bontották le. A munkások az egyik hajdani kabin falán egy bekarcolt feliratot találtak, egy olyan firklálmányt, amelyet eszement turisták hagynak mindenfelé a világban. Richard Taylor a Royal Navy történésze úgy gondolta, hogy talán valami pluszadatot kaphat a hajó történetének megírásához, ha megfejti, mit is írhattak oda. Meg is fejtette, de valamiféle gyerekes tréfának tartotta, és nem hozta nyilvánosságra. Taylor jól tudta, hogy abban a kabinban I. Charles osztrák ex császár lakott. Az is megfordult a fejében, hogy talán ő vagy kíséretének egy tagja firklálhatott oda. A falon azonban Napóleon császár aláírása díszelgett. A felkért írásszakértők ügyes hamisítványnak minősítették.

Wilson száraz, szigorúan tudományos munkájába nem kerülhettek bele azok a Cardiffhoz kapcsolódó történetek, melyeket Emil Marchal közölt a *Legendák hajói, hajók legendái* című művében.

George O’Ryan, másodosztályú matróz 1922. február 10-én, éjszakai őrségben váratlanul idegen hangokat hallott meg a háta mögött. Megfordult, egy tisztiegyenruhába (de nem a brit hadseregébe) öltözött férfit és egy rózsza-

szín ruhát viselő nőt látott. A férfinak franciás vékony bajsza volt, és bekötözött jobb kezét nyakából lelógó kötés tartotta. Az őrszem egy szót sem értett abból, amit beszéltek, de szemlátomást vitatkoztak. O'Ryan nem jelentette az esetet feletteseinek, de másnap matróz társaitól kérdezősködött, hogy kik a hajón utazó idegenek. Története hallatán persze kinevették. Azért emlékezett pontosan a dátumra, mert tíz nap volt az esküvőjéig.

A HMS Cardiffot egyébként már azelőtt is szellemjárta hajónak tartották, mert állítólag még a vízrebocsátása után nem sokkal egy éjszakán az egyik őrszem egy hosszú hajú kislíút látott szaladgálni a „B oldali” lövegek mellett, aki francia zászlót lobogtatott.

Pester Lloyd archívuma (Törölt cikkek. 1922. 02. 22.)

A székesfőváros rendőrkapitánya tudósítónk kérdésére elmondta, hogy értetlenül állnak az éjszaka történetek előtt. Mint megtudtuk több budai ház lakói is üvegcsörömpölésre riadtak, vagy húsz ablak betört. Többen földrengésre gyanakodtak, de a Budapesti Földrengési Obszervatórium közleményében cáfolta ezt a feltételezés. Reggel az épületek falain puszkagolyók ütötte lyukakat találtak, holott éjszaka lövéseket nem hallottak...

A száműzött uralkodó, IV. Károly 1922. április 1-jén spanyolnáthában halt meg. A madeirai templomban csak a teste nyugszik, a boldoggá avatott uralkodó szívét Svájcban, a muri apátságban őrzik.

Napóleon gyomra és szíve alkoholban tartósítva nyugszik négyszeres koporsójában, végső nyughelyén, az Invalidusok dómjában.

Megpróbálom összefoglalni, hogy miről is szól ez a történet (Illetve szólna, ha megírtam volna).

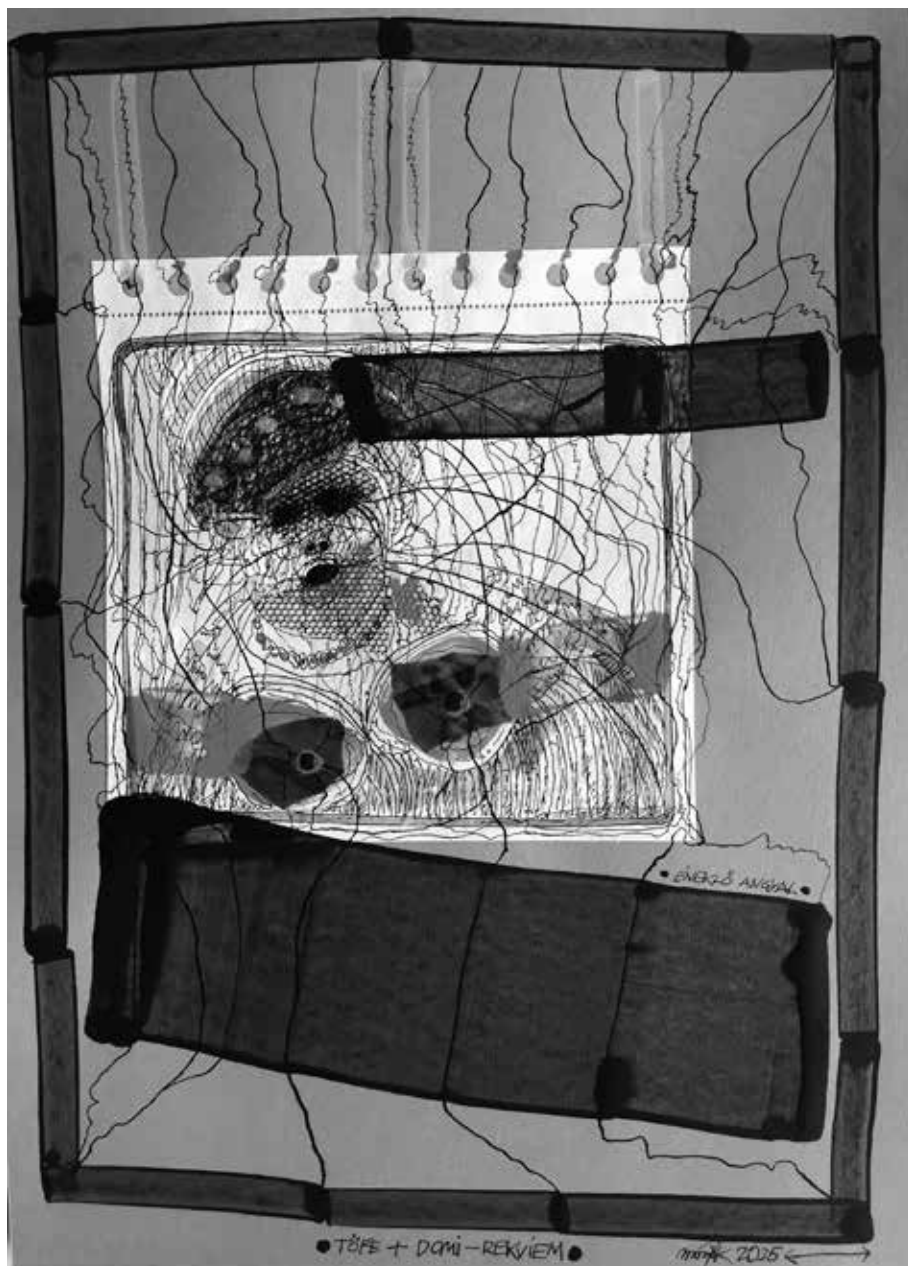
Tehát ami nálunk az a bizonyos „Száz nap” volt, az egy másik világban csak „Száz óra”, ami pedig itt „Száz óra” az ott „Száz nap”. Az viszont egyáltalán nem biztos, hogy ahol Bonaparte Napóleon akciója mindössze 100 óráig tartott, ugyan az a világ, ahol IV. Károly száz napra visszatért Magyarországra. A szereplők tudatának időleges felcserélődéseire utaló jelek még zavarosabbá teszik a képet. Lehet, hogy azoknak a másik világoknak valamelyikében Napóleon győzött Budaörsnél, és Miollis tábornok IV. Károlyt fogta el valamelyik az alpesi hágónál?

Ha te is vennéd magadnak a fáradságot, és Juan Raminez könyvét végre elolvasnád, akkor a szerző agyrémének végén, a 498. oldalon azt találnád, hogy az egyes világokban megtörtént események közötti különbségek, úgy, mint vasalás közben egy ruhadarabon a gyűrődések, fokozatosan kisimulnak.

Ott azon az oldalon még feltesz önmagának egy kérdést, de arra, szerencsénkre, már nem is keresi a választ.

„Írányítható az a vasaló?”

Ha egyszer mégis normálisan szavakba önteném ezt az irományt talán ezzel a Terentius-idézettel zárnam (vagy kezdeném): *Duo si faciunt idem, non est idem!* (Ha ketten teszik ugyanazt, nem ugyanaz!).

Maurits Ferenc rajza